

AKCIJSKI RAZVOJ PROŽNIH OBLIK VSTOPANJA V RANLJIVE DRUŽINE

Dr. Jana Rapuš Pavel

jana.rapus-pavel@guest.arnes.si

Dr. Olga Poljšak Škraban

Olga.Poljsak-Skraban@guest.arnes.si

Dr. Špela Razpotnik

spela.razpotnik@guest.arnes.si

Pedagoška fakulteta v Ljubljani

PREGLED PREDAVANJA

- Pojasnila o ozadju raziskovanja
- Konceptualna ter strokovna umestitev
- Primeri
- Ugotovitve
- Predlogi
- Odprte dileme in diskusija

OZADJE RAZISKOVANJA

- Od 2011 – znotraj PEF
- Presek raziskovalnega, pedagoškega in praktičnega dela
- Mreženje: PEF različni oddelki; prostovoljke – študentke, študenti, KU, JSS MOL, šole, vrtci, ...
- Razvoj našega fokusa: analiza potreb na strani družin in organizacij – (ne)ujemanje, prožna podpora, viri moči v družinah in perspektiva otrok, fokus na romske družine
- Učinek „gob po dežju“ - prakse, magistrska, nastajajo tudi dr. dela ...

ZAZNANO STANJE – PODLAGA PRAKSAM

- Podpora zaznamuje razpršenost po sektorjih, posameznih kratkotrajnih projektih, neuskklajenost in celo različna pričakovanja različnih služb
- Odtujenost ukrepov od dejanskih idej in potreb ranljivih družin

→ dobre izkušnje s praksami socialno pedagoške podpore v življenjskem prostoru družin, zagovorništva in krepitve moči

KONCEPTUALNA IZHODIŠČA

- **Prepletene in večplastne težave družin – družine, vpete v več sistemov pomoči ...**
- **Medpresečnost (Anthias)**
- **Postavljanje marginaliziranih v središče (*orig. recentering*, Goodkind in Deacon, 2004)**
- **Narativna neenakost (npr. Klun, 2020)**
- **Individualizacija odgovornosti in stigmatizacija neprimernih staršev (Vandenbroeck idr., 2009)**
- **Skupnostni prostori in angažiranje obstoječe mreže ter virov (Ločniškar, Košan, Bilčič, Razpotnik, vse 2019)**
- **Socialna pedagogika**
 - **V življenjski svet usmerjena socialna pedagogika (Grunwald in Thiercsh, 2008).**
 - K družini usmerjena pomoč (Jagers, Venhuis, 1996; (Noom & Knorth, 2010; Sholte & Van der Ploeg, 2000, Harder & Knorth, 2009 idr., po Bowkamp & Bowkamp, 2019)**
 - Sodelovalni odnos**
 - Prožna podpora**
- **FSD, družine z več izzivi, vnašanje sodobnih soustvarjalnih konceptov v naš prostor (Čačinovič, Vogrinčič, 2020; Mešl, Kodele 2016 ...)**

ZAKAJ ROMSKE DRUŽINE

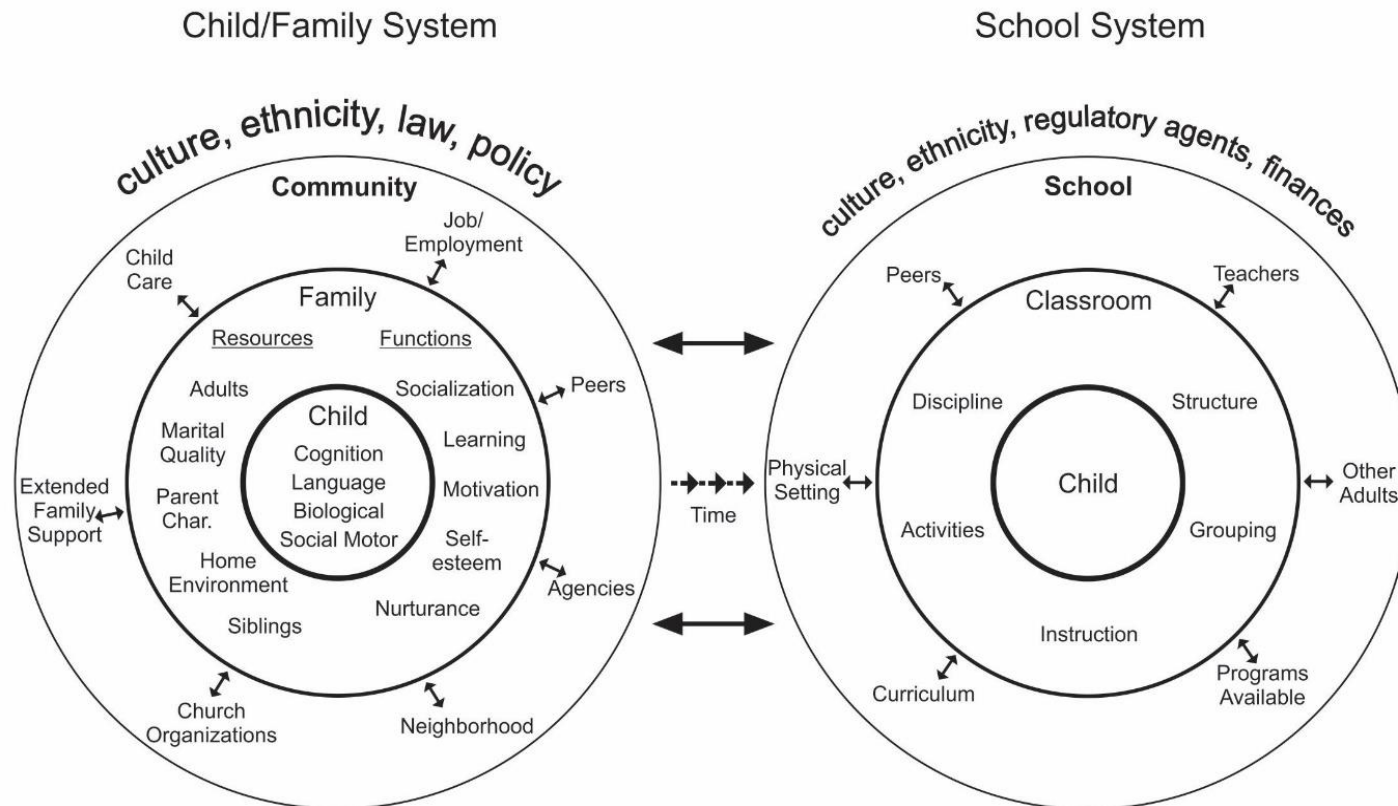
- Dvorenost izpostavljanja romskosti pri ranljivih družinah
- Poleg podobnosti z ostalimi opažamo tudi nekatere posebnosti:

večkratna in medgeneracijska prikrajšanost, bivanjski pogoji so slabši, dodatna jezikovna vrzel (povezana z učno uspešnostjo, komunikacijo s službami, vključevanjem ...), izrazitejša segregacija z vidika VIZ sistema, starši imajo manj kapacitet za podporo otrok v VIZ sistemu, ...

RAZVIJANJE KONTEKSTUALNE OBČUTLJIVOSTI V PROCESIH SODELOVANJA Z DRUŽINAMI

DEVELOPMENTAL/ECOLOGICAL MODEL (DOWNER AND MYERS, 2010; ADAPTED FROM PIANTA AND WALSH, 1996)

NA OSNOVI RAZUMEVANJA RAZNOLIKOSTI DRUŽIN IN PREDPOSTVKE, DA SI JE POTREBNO ZAUPANJE PRIDOBITI RAZVIJAJMO KONTEKSTUALNO OBČUTLJIVOST ZA ...

- Različne kulturne vrednote
- Različen SES
- Različne vrednote pri vzgoji otrok
- Različne življenjske sloge družin
- Različne ...

V danih okoliščinah večina družin deluje najbolj kolikor lahko. Vplivanje na neugodne okoliščine omogoči posledično na spremembe v družini oz. v njenem delovanju (Bronfenbrenner, 1979).

KAJ KAŽEJO RAZISKAVE?

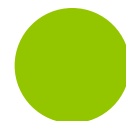
- Najbolj je razvito sodelovanje s starši in družinami tistega družbenega razreda, kateremu pripada izobraževalni kader (običajno srednji razred). (npr. D'Haem in Griswold, 2017).
 - “Težko dosegljive družine“ so običajno tiste, ki so sociokulturno drugačne od večinske populacije staršev in učiteljev/vzgojiteljev (npr. Mapp & Hong, 2010 v McWayne, 2015).
 - Neupoštevanje kontekstualne vpetosti spregleda nepravičnosti in vodi do spreminjanja socialnih problemov v individualne ali izobraževalne probleme
 - redukcija staršev in otrok na objekt intervencij (Dusi, 2012)
 - napetosti v sodelovanju med ustanovo in družino
- pomembno analizirati okoliščine in se usmeriti v dinamiko procesov, ki omogočijo spremembe.

PRISTOPI NAJ BODO POMEMBNI / SMISELNI ZA UDELEŽENE

- Odzivi naj bi bili **prožni glede na kontekst**

» ...Vedno je tako, da se moraš posloviti na nek način od svojih pričakovanj. Pač tako se zdi, da imaš neko predpostavko o tem, da je pač, ko vzgajaš otroke, jih poskušaš vzgojiti mimo kletvic, pa če v resnici večina odraslih bo še vseeno klela. Če pa pogledaš družino A., je pa ta možnost tako visoka, da res ne vem, če se splača iti v spor samo zato, ker se jaz malo moralno onečaščeno počutim, če en osem-letnik kolne pred mano. Take stvari. Veliko je boja s samim sabo, kaj je zdaj res tisto, kar je bistveno z njihovega vidika ...« (prostovoljka)

» Saj sem že pravila, kaj sem doživela, ko sem šla po sadje sredi zime in ni bilo nikjer te gospe. In potem je gospa ustala, ker je dojila otroka pod pultom, mraz je bil za znoret, otrok pa ni bil star niti tri mesece. Katastrofa res grozno... Ampak zdaj imamo, no, smo imeli, vse njihove otroke v našem vrtcu. « (strokovna delavka v vrtcu)

*„Če gledaš to od zunaj, se ti zdi, »ojjoj«, ko pa greš v družino, pa vidiš, da je ful ene ljubezni med temi ljudmi. Meni je recimo tudi to, odnos med otroki in med mamami, ne vem, ne glede na to, kaj se dogaja. Večina teh mam ima nek močan odnos z otrokom razvit, je to nek stik, ne glede na to, da je ogromno enih težkih okoliščin v katerih živijo. In tega ne vidiš, če ne greš in nimaš stika in nisi prisoten.“
(strokovna delavka NVO)*

OVIRE (NEVTRALIZACIJA) UVAJANJA PROŽNE PODPORE

- Neizvedljivost
- Razpršitev
- Absorpcija

(Peters,2000)

KAKO SE KAŽE PROŽNOST STROKOVNEGA DELOVANJA V VIZ USTANOVAH ?

- Katere karakteristike strokovni delavci in delavke ter vodstva ustanov izpostavijo kot prožne v sodelovanju z družinami z nakopičenimi in večdimenzionalnimi težavami?

PRIPRAVLJENOST USTANOVE / VODSTVA, DA STANDARDNE PRAKSE IN PRISTOPE NADOMESTIJO Z BOLJ UČINKOVITIMI ZA DRUŽINE

- sposobnost prepoznati, predvideti, katerih standardnih obveznosti v odnosu do ustanove družina ne bo uspela »izpolniti«

„Z ranljivimi družinami se tudi bolj individualno ukvarjamo. Če pri povabilu v vrtec jim ne pošljemo vabila na dom, ker se ponavadi ne odzovejo, ampak jih pokličemo. Oni vpišejo otroka v vrtec, vendar potem, ko jih vabiš na sestanke se ponavadi ne odzovejo. ... tudi včeraj, ko smo povabila naknadno pošiljali eni od takih družin, smo kuverto zadržali, da bomo raje stopili po telefonu v individualni kontakt, ali pa bo šla kolegica kar v naselje, kjer živijo.“ (strokovna delavka vrtca)

STROKOVNO DELO SE RAZPOREJA NA NAČIN, KI ZAGOTAVLJA DIFERENCIRANO IN FOKUSIRANO OBRAVNAVO

- Sposobnost vodstva, da upošteva ne le formalne kompetence zaposlenih, pač pa tudi njihove posebne interese

„Imamo svetovalno delavko in mobilno oziroma specialno pedagoginjo, ki se z nekaterimi temi otroki še posebej ukvarja... Glede na razpoložljiv čas se dogovorimo, kdo se z njimi več ukvarja. Imamo romske otroke in k tem prav naša Ž. odhaja individualno in jih včasih tudi sama pripelje v vrtec“. (ravnateljica vrtca)

SPOSOBNOST IN PRIPRAVLJENOST PREPOZNATI VIRE, KI ŽE OBSTAJAJO V SISTEMU/DRUŽINI IN JIH UPORABITI ZA SENZIBILNEJŠI PRISTOP

- Sposobnost prepoznati posebne/specifične situacije in okoliščine, življenjski ritem družine; uporabiti vire družine, ne zgolj potiskanje družine v položaj »prejemnikov« pomoči

„Smo imeli neko težko družino, albansko govorečo... In to mamico smo (kasneje) povabili k sodelovanju, ker zna albansko, ko smo lani (v vrtec) dobili enega dečka albansko govorečega “... (strokovna delavka vrtca)

UPORABITI VIRE DRUGIH USTANOV / ORGANIZACIJ

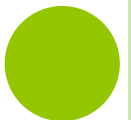
- Sposobnost uporabiti vire drugih (različnih) ustanov v korist družin/otrok

*„Večkrat smo jim (romskim otrokom) urejali, da so se vozili s šolskim kombijem, kamor sicer sodijo samo šolski otroci, zato da so sploh prišli v vrtec.“
(strokovna delavka vrtca)*

USTANOVA NE SLEDI LE NAČELOM FORMALNE ENAKOSTI, PAČ PA OB NJIH UVELJAVLJA TUDI UKREPE PREDNOSTNE OBRAVNAVE

- *„Imamo pravila kako sprejemamo otroke, ampak znotraj teh pravil se vseeno poskušamo individualno dogovarjati in malce odpirati prostor, zlasti tem ranljivim družinam.“
(ravnateljica vrtca)*

SPODBUJANJE PROCESOV SAMO-ORGANIZIRANJA, VZAJEMNE POMOČI, SOLIDARNOSTI MED DRUŽINAMI; PODPORA MREŽAM SAMOORGANIZIRANJA

- *„Smo veliko delali, na tem, da smo družine še bolj vabili v vrtec, k druženju. ...da bi se spoznali med seboj, da bi bili drug drugemu v oporo. ...in so se tako res našli starši, ki so pomagali družinam pri varstvu popoldan, ko ni več vrtca.“ (ravnateljica vrtca).*

SPOSOBNOST PREVZEMANJA ODGOVORNOSTI: USTVARJANJE LASTNIH KRITERIJEV DIFERENCIRANE/PREDNOSTNE OBRAVNAVE

„...preverimo v računovodstvu, v kateri plačilni razred sodi in če so morda v tem težave, zagotovimo, da gredo vsi ti otroci zastonj na morje, na smučanje, na kmetijo, kamorkoli.“ (strokovna delavka OŠ)

SENZIBILNOST ZA PREPOZNAVANJE VEČPLASTNOSTI STISK

*„Ja zdaj so brezposelni, ko imajo težave in se ne odprejo. In potem nekih več informacij ni in res je potrebno najti eno pot, da se ti starš toliko odpre, da ti pove, kdaj je v stiski. Povedo šele morda takrat, ko res vzpostaviš z njim nek zaupljiv odnos.“
(strokovna delavka VIZ centra)*

„DRUŽINSKE KONFERENCE” KOT PARTICIPATORNA OBLIKA SODELOVANJA Z DRUŽINO

- **Družinske konference** - angažiranje družin kot sistemov pri odločanju o socialni in vesplošni dobrobiti otrok in ostalih članov družine. Z uvajanjem te metode dela dajemo prednost perspektivi družinske moči in praksi sodelovalnosti pred običajnimi uveljavljenimi strokovnimi praksami. (Ney, Stoltz in Maloney, 2011; Dolan, 2007)
- Primer: pobuda organiziranja družinske konference – usklajevanje interesov družine in strokovnega tima vzgojne ustanove v zvezi z načrtovanjem počitnic za otroka

PREDPOSTAVKE/POGOJI ZA PROŽNEJŠE PROFESIONALNO DELOVANJE

- rekonceptualizacija vloge ustanove in strokovnega dela
- vloga strokovnjaka - celostna obravnava v kontekstu družine
- usmeritev navzven k angažiranemu delovanju v skupnosti
- prožnost - načelo profesionalnega delovanja, ki je vgrajeno v vsakdanje življenje ustanove, modus operandi opredeljen kot "način delovanja"; uvajanje prožnih organizacijskih oblik
- razpravljanje o pomenu in vsebini koncepta ranljivosti (vse več "odstopanj" in izjem, posebnih potreb opozarja na to, da je postaja ranljivost normalna (občasna) karakteristika družinskega življenja; od ranljivih družin do prepoznavanja in odzivanja na različne oblike ranljivosti; individualna ocena ranljivosti oz. ogroženosti (prepoznavanje situacij, ko se dejavniki kopičijo).
- kako ohraniti / privabiti k sodelovanju skupine, posameznike, ki jih sicer izgublamo, izpuščamo?

VSTOPANJE V ŽIVLJENJSKI PROSTOR: ZAHTEVNO, VENDAR VREDNO TRUDA

»Pa zdaj, ko smo hodili samo v družino, smo bili bolj del družine, prej smo bili pa tudi za starša bolj neki zunanji sodelavci. Tako da, ... to je moj občutek. Pa ne morem čisto reči, kaj mi je bolj všeč. Super se mi zdi hodit v šolo, ker potem je dejstvo, da so stvari bolj stabilne tam in se lahko bolj posvetiš enemu otroku. Ampak prav dejstvo, da lahko na licu mesta, v družini, posežeš v kakšne kaotične situacije ali pa imaš možnost kaj opazovat in kaj doprines, govori v prid delu v družini. To je veliko vredno. Je pa res, da je včasih težko. Eno je lažje [obiskovanje v šoli], drugo je pa mogoče bolj bogato, ampak je težje. » (prostovoljka L.)

VIRI

- Klemenčič Rozman, M.M. in Poljšak Škraban, O. (2020). The Context-sensitive Processes of School Family Partnership, *Pedagoška obzorja/ Didactica Slovenica*, 35,1, 87-98.
- Klun, Lucija, (2019). Narativna neenakost in govorno-jezikovni razvoj otrok, *Socialna pedagogika*,23 (1/2), 65-92.
- Poljšak Škraban, O., Razpotnik, Š., Turnšek, N. and Rapuš Pavel, J. (2015), Preschools and schools responding to vulnerable families with children [na spletu]. [Dostopano 22 april 2021]. Pridobljeno <http://pefprints.pef.uni-lj.si/2857/>
- Rapuš Pavel, J., Turnšek, N., Poljšak Škraban, O., Razpotnik, Š. (2017). Uvajanje prožne podpore otrokom iz ranljivih družin. V: Sardoč, M. (ur.), Žagar, I. Ž. (ur.), Mlekuž, A. (ur.). Raziskovanje v vzgoji in izobraževanju danes. Ljubljana: Pedagoški inštitut, 53-64, 162-163. http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/digitalna_knjiznica/ISBN/978-961-270-259
- Rapuš Pavel, J. (2016). Collaboration of parents and care professionals in cases of children placed in residential care homes - parental perspective. *Athens journal of education*, 3 (1), 33-45. <http://www.athensjournals.gr/education/2016-3-1-3-Pavel.pdf>, <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/3382>.
- Razpotnik, Š., Turnšek, N., Rapuš Pavel, J., Poljšak Škraban, O. (2015). Potrebe ranljivih družin in odzivi vzgojno-izobraževalnega sistema. V: Devjak, T. (ur.). *Vpliv družbenih sprememb na vzgojo in izobraževanje*. 1. izd. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, 309-324. http://www.pef.uni-lj.si/fileadmin/Datoteke/Posvet/Vpliv-druzbenihsprememb_Posvet-PeF-2015_znanstvena-monografija.pdf
- Razpotnik, Š., Turnšek, N., Rapuš Pavel, J. and Poljšak Škraban, O (2016). Lifeworld-oriented family support. *CEPS journal : Center for Educational Policy Studies Journal*, 6 (4), 115-139. http://www.cepsj.si/pdfs/cepsj_6_4/pp_115-139.pdf, <http://pefprints.pef.uni-lj.si/id/eprint/4327>,
- Razpotnik, Š., Košan, H., Biličić, I. (2018). Podpora ranljivim družinam in preventivno skupnostno delo kot posebna vidika antideložacijskega dela, *Socialno delo*, 57 (1), 43-57.
- Turnšek, N., Poljšak Škraban, O., Razpotnik, Š., and Rapuš Pavel, J. (2016). Challenges and responses to the vulnerability of families in a preschool context. *CEPS journal : Center for Educational Policy Studies Journal*, 6(4), 29-49. <http://pefprints.pef.unilj.si/id/eprint/4326>.

